

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת אחרי קדושים תשע"ה

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

אחרי מות שני בני אהרן. (טז, טז)

ואהבת לרעך כמוך אני ד' יט, יח)

יש לדקדק איך ישקל במאזנים להשוות לגמרי אהבת הרעי לאהבת עצמו לא פחות ולא יותר. ועוד שאמרו חז"ל (ברכות סא, ב) יש בני אדם שממונם חביב עליהם מגופם, ובאלו היה ראוי להזהיר שתהיה אהבת רעו כאהבת ממונו.

ונראה, כי כתבו המחברים, שהפילוסוף "אפלטון" אמר שגדר האהבה הוא דוקא בהיות הנאהב הפוך מהאוהב, כמו לדוגמא, שהאדמה שהיא יבשה בטבעה היא משתוקקת למים ומטר המרטיבה, וכן המוכר משתוקק אל הקונה שהוא הפכי לו המשלים ענינו וחפצו, אבל הדומים אחד לשני ישנאו זה את זה כמו שמצינו (בראשית רבה לב, ב) "כל אומן שונא בני אומנתו".

אבל הפילוסוף "אריסטו" לעג לו וטען ההיפך, כי דוקא הדמיון יוליד האהבה, כמו שרואים שבעלי דת אחת אוהבים זה את זה בעבור הדמיון שביניהם ושונאים לזולתם וכדומה לזה הרבה, ומה שהביא אפלטון ראייה מאהבת ההפכיים טעה ושגה בביאור ענין אהבה, כמו שיאמר אדם שאוהב הוא מאכל פלוני, הרי, אילו היה אוהבם באמת לא היה אוכלם ומפסידם, אלא ודאי אוהב את עצמו, לא שאוהב את האוכל, כמו"כ בדוגמאות הנ"ל, האדמה אוהבת את עצמה והגשם מספק לה את רצונה, ולא שאוהבת את הגשם. כן הדבר אצל המוכר, שאין לו שום אהבה ללוקח אישית, רק מחמת שהלוקח משלים את רצון המוכר לכן מצפה ללוקח.

בזה יתבאר הפסוק כך: התורה באה לומר, שבוה שמוכר אוהב את הלוקח, אין בזה גדולה כנ"ל, אבל שמוכר אחד יאהב את המוכר השני, בזה יש גדולה, ועל זה אומרת התורה, ואהבת לרעך – לאיזה ריע? – כמוך, שהוא באותו מצב כמוך, שתאהב גם את המוכר השני ולוקח אחד את הלוקח השני, שבוה תהיה אהבה אמיתית, לא מחמת שמספק ומשלים את אהבת עצמך.

(ערבי נחל)

ואהבת לרעך כמוך, אר"ע זה כלל גדול בתורה.

יש לפרש שר"ע לטעמי דדרש ר"פ 'איזהו נשך' 'וחי אחיך עמך - חייך קודמין לחיי חבירך', וא"כ כיון שחייך קודמין איך אפשר לקיים ואהבת לרעך כמוך? מיהו הא דחייך קודמין היינו בעניני עוה"ז, אבל בחיי הנצחיי דהיינו בלימוד התורה חייב ללמד לאחרים אפי' הוא מבטל עצמו מלימודו מ"מ חייב ללמד עם אחרים. וע"כ אמר ר"ע "זה כלל גדול בתורה" דבענין לימוד התורה הוא כלל גדול לאהוב חבירו כמוך (מ"מ) לא אמר רק כמוך כי עי"ז שמלמד לאחרים גם הוא עושה מצוה ומזכה עצמו ושניהם שוים).

(תורת משה לחת"ס)

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ד' אלקיכם: אל תפנו אל האילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם וגו'. (יט, טז-ג)

בביאור הסמיכויות בפסוקים אלו ישנם כמה ביאורים במפרשים, בנוסף לדרשת חז"ל הידוע:

ב"חתם סופר" כתב, אני ה' מרמז על "נאמן לשלם שכר", על מצוות כיבוד אב ואם כתבה התורה אריכות ימים וגם על שמירת שבת יש שכר של "נחלה בלי מצרים", והגמ' בסוף חולין מספרת על אותו אחד שהלך להביא גזולות במצוות אביו ונפל מן הסולם ומת, והגמ' אומרת שיתכן שלא הועילו לו זכות המצוות שעסק בהן כי היתה לו מחשבת עבודה זרה. בזה מתבאר הפסוק: איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' – דהיינו נאמן לקבל שכר, אבל מזהירה התורה שאת השכר תקבל רק בתנאי ש"אל תפנו אל האילים" שכן אם יש מחשבת ע"ז לא תועיל זכות המצוה.

בעוד דרך מבארים המפרשים, וכעין זה איתא בחת"ס, על פי דברי הרמב"ן שהסיבה שלכן חייבים בכיבוד או"א הוא מחמת שהם שותפים ביצירתו יחד עם הקב"ה והושווה כבודם לכבודו. אלא שיש להבין, הרי הגמ' אומרת במסכת שבת ש"נמנו וגמרו שנח לו לאדם שלא נברא משנברא" אם כן למה מחוייב האדם לכבד את הוריו על שהביאוהו לעולם? אלא, שהטעם שלכן נח לו שלא נברא הוא מחמת שקרוב להפסד יותר מאשר לשכר, וחז"ל אמרו שמי שמשמר את השבת אפי' עבד ע"ז כדור אנוש מוחלים לו על עונותיו, יוצא שע"י שמירת שבת קרוב יותר לשכר, ובזה מתבאר הסמיכות: איש אמו ואביו

במדרש הובאו כמה טעמים למה מתו, חד אמר שלא היו נשואים אשה דכתיב ובנים לא הי' להם וח"א מפני שנכנסו שותיין יין למקדש דסמיק ל"י לפ' יין ושכר אל תשת, וח"א שהורו הלכה בפני משה רבן, י"ל דכל דברי חז"ל אחד הם, דידוע שאין אדם יכול לשער בשכלו ובדעתו עד היכן מגיע כבוד ומורא אביו ורבו וק"ו כבוד השכינה, אך אם נשוי אשה והוליד בנים יוכל לשער לפי מה שהוא מבקש הכרת פנים וכבוד מאשתו ולהיות כל איש שורר בביתו ובפרט מבניו שינהגו מאוד בכבודו, והיאך הוא לו צער ועגמת נפש אם בניו אינם מכבדים אותו כראוי או חלילה מבזין אותו, מזה ילמוד היאך ינהוג גם הוא בכבוד הוריו ומוריו, והנה אלו הי' לנדב ואביוהו נשים והולידו בנים אזי הי' משערים בשכלם עד היכן מגיע כבוד רבו וק"ו כבוד השכינה ולא הי' מזולזלים לכנוס שותיין יין בקלות ראש למקדש ולזולל בכבוד משה רבם להורות הלכה בפניו, אבל יען לא נישאו ולא הי' להם בנים לא יוכלו לשער עד היכן הדבר מגיע ובאו לכל זה וכל דברי חז"ל אחד ואלו דברי אלקים חיים המה.

(תורת משה לחת"ס)

ושלח ביד איש עתי המדברה (טז, טז) (כא)

אל הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, הגיע פעם עיתונאי ממערכת עיתון אמריקאי - רב תפוצתי, לצורך ראיון, העיתונאי רצה לסקר את היהדות האורתודוקסית והעלה בפני רבי מאיר "עוונות" שונים ומשונים המשויכים ליהדות האורתודוקסית, ורצה לשמוע את תגובת הרב לדברים. נענה לפתע רבי מאיר ושאל: "היכן מצינו בתורה לראשונה "עיתונאי"? הנוכחים לא הבינו לאן חותר הרב בשאלתו ומה תשובה יש בה לצורך העניין, נענה רבי מאיר ואמר המקור הוא בפרשת אחרי בפסוק "ושלח ביד עיתי", "עיתי" הכוונה עיתונאי, ולמה נצרך לשלוח את השעיר לעזאזל דווקא עם עיתונאי? הקשה רבי מאיר והשיב: היות שחז"ל אמרו שיש להתוודות את כל העוונות על ראש השעיר המשתלח, ועוון שלא התוודו עליו - אין השעיר מכפר, א"כ מי הוא איפה זה שיזכור כל עוון ועוון וכל חטא הכי קטן שלא להחסירו בשביל שהשעיר יכפר, - לא היתה ברירה אלא לקחת "עיתונאי" שחזקה עליו שלא יפספס שום חטא...

(זכרון מאיר - מתורגם מאידיש)

הוכח תוכיח את עמיתך (יט, יז)

נביא כאן שתי עובדות המאלפות בינה באיזה צורה יש לקיים את מצוות התוכחה, מתוך הספר הנפלא "אגן הסהר" (עובדות והנהגות מהגאון הגדול ר"א גנחובסקי זצוק"ל):

רבנו זצ"ל סיפר על חכמתו של החזו"א דכאשר רצה להוכיח מאן דהוא היה עושה זאת בחכמה יתירה. ומובאים הדברים בספר מעשה איש: יהודי מנהל ישיבה היה הולך לבוש בכובע קש. הדבר לא מצא חן בעיני החזו"א שמנהל ישיבה ילך כך, ולא רצה להעיר לו ישירות על צורת לבושו, אך העיר לו בדרך כבוד ברמיזה בדברים הבאים: יש לי חקירה. הדין הוא ששן ברשות הרבים פטורה משלומי נזיקין ואילו קרן ברה"ר משלמת חצי נזק. מה יהיה הדין באחד ההולך ברה"ר עם כובע קש כמו זו שלך ועז תאכל את הכובע. מצד אחד זה אורחיה שדרכו של עז לאכול קש, אך מאידך גיסא זה משונה שאדם כמוך ילך לבוש בכובע קש האם יהיה חייב ברשות הרבים חצי נזק. בכך רמז לו שמשונה ללכת כך!

הגיע פעם שמועה אל רבינו (הגר"א גנחובסקי) על רב אחד בארה"ב שפסק לבני קהילתו להיתר בהלכה מסויימת ביו"ט שני, והיה בטוח שאותו רב טועה בזה, והלך רבינו אל הסטייפלער והסכים עמו שבוודאי א"א להקל בזה ושיש לו להודיע לאותו רב שטעה בהוראתו. והנה היו בטוחים שרבינו יעיר לו בדרך כבוד וכו'. אך לא כך היו הדברים, וזהו לשון המכתב: לכבוד מרן הגאון הגדול מדברנא דאומתיה רבי... אחר דרישת שלום גאונו הגדול, וכו' כשהייתי תחת צל קורת הדר"ג לפני כשנה בהיותי בעירכם וזה עתה נזכרתי בדברי התורה אשר נתבשמתי מהם וכו' ונטה הדר"ג לאסור להשתמש וכו'. כמה נפלא פסק זה שכן מבואר בשו"ת פלוני ויש לזה הוכחה מכאן וכו'...

בצורה זו לא ידע כלל אותו רב שהגר"א מתכוון להשפיע עליו, וממילא קיבל את דבריו.

לחכרע האם לפני עמוד או אדם. הקב"ה עזר, עשו ניתוח קטרקט, ו"ברוך פוקח עורים", הודו לה'.

בתקופה שלפני הניתוח, חזרתי פעם מבית המדרש בשבת קודש, ומולי הלך יהודי יקר ונכבד. אמר לי 'גוט שבת', לא שמעתי טוב באזני [בשבת הנני הולך ללא מכשיר שמיעה] ולא הבחנתי בכלל שאומרים לי 'גוט שבת'. לא הגבתי והמשכתי ללכת באפילה, כי אינני רואה כלום.

באנו הביתה. אומרים לי בני הבית: "מה עשית? הלא חבר שלך פלוני אלמוני, הגיע לבני ברק והיה גם בתפילה בבית המדרש, והוא אמר לנו שאמר לך 'גוט שבת' ולא ענית לו, מה יהיה הסוף, אבא, אתה לא רואה, ואנשים כועסים עליך!"

כמובן, במוצאי שבת התקשרתי ואמרתי לו: כך וכך הוה מעשה. שאלתי אותו: "מה חשבת כאשר לא ענית לך?"

"חשבותי, שאתה לא שומע טוב, זה אני יודע, אבל כאב לי, שאם אני בא והולך ממש מולך, מדוע אינך משיב לי 'גוט שבת'? מה קרה לך? ראוני יחידי? אבל אחר כך חשבותי: כנראה אתה שקוע באיזה ענין ולא הבחנת, וודאי איזו סוגיא קשה בראשך".

סיפרתי את הבעיה שלי, שאני פשוט לא רואה.

המקרה כאב לי, כי נכון שהוא דן אותי לכף זכות, אבל מה עם רבים אחרים, ומסתמא דבר יום ביומו שנפגעים ממני, והם אינם מעירים לי, מה יהיה הסוף? החלטתי: מי שלא יהיה – אפסיר לעברו 'שבת שלום' וגוט שבת'. מה כבר יכול להיות, העיקר שאדם לא יפגע בגיני, כך עשיתי.

בליל שבת אחד מגיעים האורחים מבית המדרש אחרי מעריב, והנה ליד הבית שלנו עומדים אנשים בקבוצה, מסתמא של חסידי נדבורנא, שביט מדרשם לידי, אני מכיר הרבה מהם. חלפתי לידם, וללא ראות אמרתי בקול וידידות א גרויסע גוט שבת.

אחרי זה שאלתי, סתם מחמת מדת הסקרנות: מי היו היהודים שאמרתי להם 'גוט שבת'? זו קבוצת נשים – אמר לי פלוני. געוואלד. נהיה לי חושך בעיניים. מה יאמרו הללו? אתם יודעים, זה קרלנשטיין מהבניין הסמוך, או שהשתגע או שהתפקר, אחד משניהם... מה הוא הולך ברחוב ואומר לכולם 'גוט שבת', עד כדי כך...

וכי יעלו על הדעת שהוא לא רואה, הוא עיור, מדוע לומר שהוא עיור? כנראה השתגע.

נזכיר דוגמא נוספת שרבי שלום שבדרון זצ"ל היה מספר, מעשה שהיה, א מוראדיגע מעשה.

בירושלים של הימים ההם, ימי מלחמת העולם הראשונה, אנשים מתו מרעב. באותם ימים התרחש סיפור שכל ירושלים רעשה סביבו.

ליהודי פלוני היה בביתו מטבע זהב – 'פוליאון'. בכזה סכום יכלו לעשות הרבה מאוד בימים ההם.

הוא הניח את המטבע מעל הארון בבית, וידע תמיד, שברוך ה' יש לו מטבע לעת צרה, שמחה וששון.

הילד הקטן ראה מידי פעם שאבא מטפס על הארון. ענין אותו לדעת מה יש שם למעלה. פעם, כאשר אבא לא היה בבית, הוא טיפס וראה שם מטבע. מטבע! אפשר הרי לקנות בו א שטיקל מזונות, חתיכת עוגה להחיות את הנפש.

טיפס ולקח את מטבע הזהב, ורץ לקיוסק לקנות. בדרך פגש אותו יהודי וראה שיש לו בידו מטבע זהב.

"יינגלע, לאן אתה הולך?" – התעניין היהודי.

"אני הולך לקיוסק לקנות עוגה", סיפר הילד.

אמר היהודי לעצמו – כאן בירושלים משתולל הרעב, והנה ילד מסתובב ברחוב עם מטבע זהב! החליף עם הילד את המטבע, נתן לו מטבע פשוט של נחושת, ואת מטבע הזהב שלשל לכיסו.

הילד נכנס לקיוסק וקנה עוגה במטבע. יום יומיים אחר כך טיפס אביו לראות את האוצר – והנה האוצר איננו! עשה סקנדל גדול, מי גנב. הילד אמר: "אני לקחתי".

"מה עשית עם הכסף?"

"קניתי עוגה".

רץ לקיוסק והתחנן לפני המוכר: "תרחם עלי, תחזיר את המטבע שהילד נתן לך".

אמר לו: "אני לא יודע על מה אתה מדבר".

"מה זאת אומרת אתה לא יודע? הרי הילד אומר שהוא נתן לך את המטבע!" "באמת הילד היה אצלי, נתן מטבע וקנה עוגה, אבל זו היתה מטבע של נחושת".

האבא מתחיל לצעוק: "רמית את הילד, תרחם עלי תחזיר את הגניבה", והמוכר בשלו: הוא נתן לי מטבע נחושת.

"איך יכול להיות, הרי על הארון היה מטבע זהב", טען האב.

תיראו, ואם תשאל שהרי נח לו שלא נברא? ע"ז ממשיך ואומר "את שבתותי תשמורו".

ביאור שלישי מצאנו במפרשים: שהתורה מזהירה, "את שבתותי תשמורו וגו'" שהן אמנם שהשומר שבת מוחלים לו אף על עוון ע"ז, בכל זאת "אל תפנו אל האלילים שלא להסתמך על מחילה זו..."

בצדק תשפוט עמיתך (יט, טו)

מסופר על רבי זלמליה מוולוז'ין, שפעם אחת בהיותו במקוה הבחין כי חולצתו נעלמה. לבש את חליפתו ללא החולצה ושב לביתו.

שאלה אשתו: "היכן החולצה?" ענה: "כנראה עני אחד החליף אותה בטעות..." – "ולמה לא לקחת את החולצה שלו?" – "כי הוא שכח להשאיר את שלו..."

(ומתוק האור)

מאוצרות המגידים

בצדק תשפוט עמיתך (יט, טו)

באר רש"י: "בצדק תשפוט עמיתך – כמשמעו, דבר אחר: הו דן את חברך לכף זכות".

בילקוט "לקח טוב" כותב בשם רבו המשגיח של כפר חסידים – רבי דב יפה זצ"ל רעיון נאה:

אפ אדם אינו דן לכף זכות, בוודאי אינו אוהב את עמיתו. והוא ממשיל ונותן דוגמא. לאדם נאבד חפץ, חפץ החביב לו. ראשית כל הוא מחפש בכל המקומות שעולה בדעתו שאפשר שימצא שם. כאשר החפץ לא נמצא, אינו אומר נואש, הולך לחפש במקומות שהדעת רחוקה שהחפץ שם. אך חושב – אולי בכל זאת. אחר כך חוזר שנית למקומות הראשונים בהם חיפש, אולי לא חיפש היטב, שמא לא ראה, שמא ושמא ימצא בסוף את היקר לו.

מה אתה הולך שוב? כבר חיפשת ולא מצאת!?

מדוע באמת הוא מחפש כל כך, וכי הוא כפייתי, וכי יש לו נערווען? לא. הוא פשוט מייקר את הדבר שנאבד ממנו.

כמו כן, אם אכן היית אוהב את רעל כמוך, היית מחפש בחורים ובסדקים [שבמוחק] זכות עליו, והיית מצליח להעלות ברעיוןך זכויות, ואפילו אם באופן שטחי זה לא גלאט, היית מחפש בנרות את צד הזכות שבעיניך, ואם אינך מחפש – זה משום שאינך אוהב את עמיתך!

יש המוציאים לאור ספרים של חיזוק ליראת שמים ומצוות, מדוע לא מוציאים לאור ספרי מעשיות אודות לימוד זכות? כל כך הרבה מעשיות יש על כך שאנשים זכו ללמד זכות ואחר כך גילו שאכן כך באמת.

אספר לכם מעשה שהיה לפני כמה שנים. בלדרמן היו באותו בוקר שני מניינים בהנף החמדה, אחד בבית המדרש, ושני בחדר הסמוך, ב"בית שני" [לפלוני היה 'חיוב' ועשו למענו מניין נוסף].

ב"בית שני" היה מנין מצומצם. סיימו שמונה עשרה של לחש, ובקשו להתחיל חזרת הש"ץ, אין מנין, כי אחד נעלם.

הסתכלו בחוץ, וראו כי אחד המתפללים יצא החוצה – לחצר בית הכנסת לדרמן.

אמרו לו: "היכנס, אתה עשירי".

– "לא".

– "מדוע אינך נכנס?"

– "אני צריך אוויר".

– "בפנים יש וינטלטור..."

– "לא, לא, אני צריך את האויר של החוץ".

– "מחכים לך..."

– "אני לא נכנס".

מה לעשות, הביאו משהו אחר תחתיו.

תבינו, האדם הזה היה בריא לחלוטין. בריא אולם. ג'לוב, גיבור ממש. ופתאום אין לו אוויר... "הסתכלתי עליו בתמימה" אמר אחד המתפללים, אבל מה אפשר לעשות, לא היתה ברירה וקראו ליהודי אחר במקומו.

אחרי התפילה הוא ביקש שיקראו לאשתו, כי אינו חש בטוב, אין לו אוויר ויש לו לחצים.

בקיצער, מה היה סוף המעשה?

בצהריים הוא כבר לא היה בין החיים. הובל לבית החולים עם התקף לב קשה. היעלה על הדעת? אדם הנראה בריא אומר שאין לו אוויר – ומתברר שלקה בליבו!?

כן! אם הוא אומר שאין לו אוויר – חייבים לדונו לכף זכות! כאלו יש עובדות לעשרות ולמאות.

נספר לכם מעשה שבדידי הוה עובדה. לפני כמה שנים, ה' ירחם, לקיתי בעיני. בעין אחת הייתי לגמרי עיוור ובעין השנייה ראיתי בקושי דמויות. לא יכלתי

"אני לא יודע מה היה על הארון, הילד נתן לי מטבע נחושת!"
הלכו לרב.

הרב שמע את הסיפור, והכריע: "המוכר מחויב להישבע שלא לקח את מטבע הזהב, ויפטר".

המוכר, שהיה ערלעכער איד, אמר: "רבה, אנני נשבע אפילו שבועת אמת. ואם משום כך אצטרך לשלם – אשלם, אבל מאיפה יהיה לי מטבע זהב?"

בכל מקרה נהיה רעש גדול, הכל דברו כי בעל הקיוסק גנב, אין בכך ספיקות, הרי הילד מודה שלקח מטבע. כיצד יש לו בכלל חוצפה לומר שהוא הביא לו מטבע נחושת!

הקונים נמנעו מלדרוך בחנותו. היו לו בזיונות, וכמובן שהיה עליו להשיג כסף לשלם על המטבע, מכר את הבית.

המלחמה הסתיימה, חלפו הימים, נהיתה רווחה. היהודי שנטל את המטבע מהילד הרגיש כי עליו לחזור בתשובה. הלך לאבא וסיפר את הסיפור: "ראיתי שהילד שלך מסתובב בשנות רעב עם מטבע זהב, החלפתי אותו. כעת אני מחזיר לך, לקיים "והשיב את הגזילה..."

האב נבהל: "אתה מחזיר לי, יפה מאוד, אבל ההוא הפסיד את פרנסתו, ונקרא ברחוב 'גנב'".

אמר אז אחד מגדולי הדור: הבה נחשוב ונראה געוואלדיגער מוסר השכל – כאשר שלשתם באים לעולם האמת, ודינם אותם: אבי הבן, המוכר שחשדו בו, והגנב האמיתי, מה דינם?

המוכר – מיד לגן עדן, איזו שאלה – כולו בזיונות. "אשרי מי שחושדים בו ואין בו". ולא עוד אלא שלא רצה להישבע אפילו שבועת אמת. כאלו בזיונות – כפרת עוונות.

האבא – מה כבר אפשר להאשים אותו? הבן מספר לו שלקח את המטבע וקנה עוגה, מה פתאום יעלה על דעתו שהמטבע הוחלפה בדרך?

הגנב האמיתי – הוא ומשפחתו היו רעבים מאוד, והוא חשב לעצמו שיקח עתא ואחר כך יחזיר. הוא כמעט מת מרעב ופה מסתובב ילד עם מטבע זהב.

עוגה אפשר לקנות גם במטבע פשוטה. יענישו אותו, אבל לא בעונש חמור מאוד.

את מי כן ידונו? אתם יודעים את מי? את כל אלו שריכלו... אותם ידונו בחומרה רבה! מה אתם מתעריבים? יש כאן מבוי סתום, ויש מצוה לדון לכף זכות, הייתם חוסכים את כל הצער לכל הצדדים!

וכי תשאלו: מה הם היו צריכים לחשוב – שהוא לא גנב? ושכולם בסדר, רק שמישהו שלישי התערב! – כן, "בצדק תשפוט עמיתך" "הוי דן את כל האדם לכף זכות".

נו, רבותי, כך יש מעשיות למאות ואולי לאלפים, שאחרי כן מגלים את הכף זכות.

מי שדן את חברו לזכות – אמרו חז"ל – משמים ידונו אותו לזכות. ה' יעזרונו ויושיענו וידון אותנו לכף זכות.

(יחי ראובן)

לא תעשוק את רעך ולא תגזול לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר (י"ט, י"ג)
הפסוק עוטף את ה"לא תגזול" – ב"לא תעשוק את רעך" מחד, וב"לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר" מצד שני, כדי שאם נשמע שחז"ל אומרים לנו "רובם בגזל" שלא נבהל... מה? וכי רובינו שייכים ללאו של לא תגזול?!

בהשקפה ראשונה נדמה לנו ש"לא תגזול" שייך לאלו שהולכים בטל ברחובות עם חצי כיפה קטנה של צד השמאלי של הראש... ועם עין גדולה מצד ימין על כל מי שעובר ברחוב... ועם יד אחת בכיס של עצמו, ויד שניה ממתינה להיתחב בכיס הפנוי של חברו... מהם אנחנו מתרחקים, ועל ראשם אנחנו ממטירים את התפילה על גזל בסוף נעילה... "למען נחלל מעושך ידיו". אבל אין הכוונה בגזל כלל עלינו.

אבל כאשר אנו רואים, שני אנשים, עם פאות רחבות וזקן עבות, וגרטל ארוך, וביניהם וויכוח על ענייני ממון, בבית או בעבודה, בבית המסחר, או בעסקי שכנים, והאחד קורא את רעהו לדין תורה, והשני שכועס ונעלב על עצם ההעזה לתובעו לדין, אומר לעצמו – טוב טוב... אני עוד אלמד אותו לקח... לא איכפת לי לשלם, אם כך יהיה הדין, אבל בינתיים אני יוציא לו את הנשמה... אני אחמוק מלבוא לדין עם כל תירוץ שבעולם, ואסחוב את הזמן כמה שאוכל, למה? שיתפוצץ... וכי אין זה גזל.

ונוסף עוד להתבונן על מה שהפסוק אומר "לא תעשוק את רעך ולא תגזול". מפרש רש"י "זה הכובש שכר שכיר!"

כן... בודאי... בסוף הוא ישלם, הוא יתן בסוף את המשכורת הוא אינו גולן עם חצי כיפה על ראשו, אבל המשכורת הזו או החוב שחויב ב"ד, כבר היתה משועבדת כולה לקדיולוג שטיפל בלב שנהיה חולה מהסחבת של כל העניין, או אולי ליורשים שישלמו מזה לחברא קדישא רח"ל.

ו'הצדיק' שלנו עוד יאמר, זה עונש משמים על כך שהוא רושש אותי... לפחות שלא יהיה מהכסף... וחוצץ מזה, עצם העובדא שקיימתי בכפיפת ראש את פסק הדין מגיע לו שיש...!

האומנם? את ה"מפטיר" האכיל בחינם את חברו... ואת השישי ידרש לעצמו...!?!...!

והכתוב צווח "לא תעשוק את רעך!" גם אם בסוף תשלם, אבל ה"כובש שכר שכיר" ההמתנה, ההתכחשות, הכבישה בכוח של הכסף, 'רק לבינתיים', אינה אלא גזל!

כבוש כעסך

ולכן אל "תראה לו", ואל "תלמד אותו לקח", תסדר לרגע את המחשבות, תשיב למקומם את הכובע והפאות שהתבדרו להם ברוח הסערה... ובסך הכל "לא תגזול!!" מה של שלך, אינו שלך!! ואם נפסק שאתה לא צודק, מהר נא לשלם, כשם שתמחר לצאת מהבית של השכן אם נקלעת לשם בטעות...!

ולכן גם כדאי שתמחר לבא לדין, שמלבד עצם חובתך להתייצב לקריאת הדין, הרי אם בסוף יתברר שטעית הרי נמצא למפרע, שהיית גולן קטן - רק לבינתיים...!

- - רובם בגזל... הבנו...!?!...!

אח"כ מסיים הפסוק, "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", מפרש רש"י ששכיר יום שנגמרת עבודתו בשקיעה, זמנו עד הבוקר, ושכיר לילה שנגמרת עבודתו בעלות השחר, זמנו עד שקיעת החמה. שנתנה התורה זמן עונה אחת לבעל הבית לחפש מעות.

כעת נתבונן, אם נשמע סיפור על גדול אחד שקפץ מהעגלה הרתומה לבעלי חיים בשלג ובגשם - מחשש של איסור כלאים, הרי נישא את עינינו לשמים נתחבב את ידינו אל הגרטל הרחב, ונאמר: ההא! מוירא דיג. מי כעמך ישראל!

אבל כאשר נשמע שמאן דהוא קפץ מהעגלה באמצע הגשם לפני השקיעה, כדי לרוץ ולשלם לפועל שרק סידר לו משהו בחשמל בבית, או ניקו לו את הסתימה שנתקע ביום שיש... כדי לא לעבור על "בל תלין", נפטיר ונאמר - נו... א' צדיק א' איד... ונמשיך לדרכינו...!

ומה ההבדל?

הסיפור הראשון מעורר בנו געגועים לדביקות ורוחניות - אבל רק געגועים, לכן נתפעל ונתרגש, ואילו הסיפור השני עושה לנו קצת כאב ראש...! כי כך דיני התורה וגם אני מחויב בפועל לפועל כך, לא לשכוח את הפועל. לחיות עם חשבון ההלכה כל הזמן וזה קשה מאוד. וכי לא כך הם פני הדברים!?!

ועוד נתבונן שבמקרה של בעל מלאכה התובע את מה שמגיע לו, איננו רוטנים וכועסים כמו בריב ממוני עם השכן. כי ברור לנו שאנחנו חייבים לשלם, שהרי קראנו ל'בעל מלאכה' והלה עשה את מלאכתו נאמנה.

ואם במקרים אלו יש כעס, אזי הוא מופיע הפעם אצל אותו בעל מלאכה והמסכן, שיתמרמר לו בבית - על כך שכולם רק מנצלים אותו, ושוכחים לשלם בגלל שהולך עם בגדי עבודה מטונפים, ובקושי מקבל הגבהה בביהכ"ס במניין החמישי... ואילו אנחנו לא נכעס כלל, מה יש?! נאמר לעצמנו ברוך ונועם... מה כבר קרה... עוד יומיים שלוש נשלם לו, הרי הוא כזה בעל חסד נפלא, הרי הוא בא לנקז את הסתימה בערב שבת בזמן כה קשה, בטח הוא לא יקפיד אם נאחר עוד כמה ימים...

או שאנו אומרים, כ"כ הרבה כסף הוא הרוויח פה 'מותר לו' להמתין קצת עם סוף התשלום... כלאחר פה, הוצאנו עבורו 'היתר', ועבורנו איסור חמור, המכליל אותנו ברשימה של "רובם בגזל"!

אגב מילתא זהו מקום נכון לעורר ולשאול, מהו באמת הסוד בהתנהגות שלנו, פעם אחת אנחנו כועסים וצועקים, קומצים אגרופים כאחוזי חרב, ובפעם אחרת כשיש בעיה של ממונות, אנחנו לפתע נעשים שלווים ורגועים, ובנדיבות לב אנחנו עושים את יריבנו לצדיק חסיד ועניו, וממילא שיסתפק במועט... וכו', מהו הסוד, והיכן טמון הקסם??

'מאיין מאירקה' - [מאירקה שלי]

בהיותי אברך צעיר, ואני יושב בבית ולומד, ואשתי ע"ה, נכנסת הביתה בהולה, ומאיצה בי, בוא מהר החוצה, ובמקום לשמוע מה קרה, אני ממחר החוצה לראות בעיני, ואח"כ גם ספרו לי, שזה היה משחק של שני ילדים שאחד רכב על גבו של הילד השני, אחד היה הסוס של המשחק, והשני העגלון, והמשחק הסתיים בתוך הגדר של החצר סביב הבית שלי, כאשר אחד תקע את מצחו בגדר, ומעל העין נפתח לו המצח, והדם זרם.

וכך אני פוגש ילד שרוע בשלולית דם ממש, תיכף ומיד הרמתי אותו על שני ידי, בינתיים אשתי ע"ה כבר הביאה מגבת ספוגה במים והניחה את המגבת על מקום הפצע, ושנינו ממחרים לעבר הרופא שהיה גר באיזור.

במורד הכביש, עולה לה לאיטה מרחוק, הסבתא של הילד הפצוע, אשה באה בימים מלאה טוב לב ומפורסמת ביראת שמים ובמידות, ועל כן כבר מרחוק שהבחינה במחזה, והייתה כמובן סבורה שזה ילד שלנו, אמרה - ר' שלום ר' שלום, זה לא נורא, זה לא נורא, ה' יעזור, ה' יעזור...!

בעצמו את כל המעשה מפי בעל העובדא הגאון ר' משה זצ"ל בעל "נזר הקודש" על סדר קדשים. וכה סיפר ר' משה:

חסד נעורין

בהיותי רב ומרא דאתרא של העיר קיידיאן, קבע החזו"א שם את מקום מגוריו, כאברך צעיר לאחר חתונתו בהיותו אוכל על שולחן חותנו, הוא עדיין לא התפרסם כבעל החזו"א, אבל אני הכרתי את גדולתו, הן בתורה והן במידות, וכל זה מהמעשה הבא:

ככלל, מקדים בעל נזר הקודש ומתאר, איך שהאברך הרב אברהם ישעיהו קרליץ, התנהג באותה תקופה כאיש שתקן מתבודד ואינו משוחח עם אנשים, עד ששיווה לעצמו תדמית של איש מוזר ומופנם, ובפרט אצל הבעלי בתים של האיזור שהיה נקרא איש משונה ממש.

כך שמרחוק היה קשה לתהות על קנקנו, שכן התרחק מכל קשר או שיג ושיח עם הבריות.

אולם כבר בראשית התקופה, כאשר נכנס אלי הביתה, ורצה ליצור קשר עמי בלימוד כרב העיירה, נכנסנו לשיחה ארוכה בדברי תורה, וככל שהתארכה השיחה הבנתי עוד ועוד שמי שצריך לדבר עם רעהו בלימוד, זה אני איתו ולא הוא אתי.

והבנתי שלפני ניצב גדול וענק בתורה, ובתוך הדברים הצעתי לו את כתבי בלימוד, ולאחר דיון מעמיק על הדברים, הבנתי כי מוטב לגוננם... ועד מהרה כך עשיתי!

לא די בכל זה שהאיר את עיני בכמה וכמה סוגיות, עוד הציע לי בענוותנותו ללמוד בחברותא, אך בתנאי מפורש שלא אספר זאת לאיש.

נעצור רגע בסיפור, ונתבונן איך שיש לפנינו סיפור בתוך סיפור, כיצד היו נראים רבני הקהילות מפעם, שבמקום להיפגע, או לכה"פ להתווכח כרב העיירה על מעמדו ועל גדלו בלימוד, הנה לא לקח לו יותר מכמה שעות בשביל לכופף את כל נכבדותו, כרב הבא בימים, ולקפלם תחת אברך צעיר בשנות העשרים לחייו! והרי"ז עצמו מתוק ונפלא ממש!

נשוב ונמשיך בסיפורו של בעל נזר הקודש:

כאמור, הרב קרליץ הציע לי ללמוד בחברותא, ואני על אתר הסכמתי, ומאז אט אט הפכתי אני רב העיירה, לתלמידו של האברך אברהם ישעיהו קרליץ!! והנה כל העם ראו כן תמהו - ממשיך לגולל ר' משה את הסיפור - ולא הבינו מה לו לרב העיירה עם ההלוך ילך הלזה... כי ראו אותו נכנס ויוצא מביתי, אך על דבר הלימוד בינינו לא ידעו דבר כאשר התנה עמי מראש, כמדובר.

והפך הדבר לפלא ולחידה, מה כבר יכול הרב לעשות עם האיש הזה? אולי יש להם עסקים משותפים, או שמא מקרב הרב ומטפל באיש הבודד הזה...

המשפילי לראות

והנה באחד הפעמים כאשר נכנס אלי ללמוד אמר לי כך: יענקל דער בלעכער (יענקל הפחח) חולה ואינו חש בטוב, ואני מבקש ללכת ביחד לביקור חולם אצלו בבית!

לתדהמתי הרבה, מהיכן יודע השתקן הזה על שלומי של אדם נידח בעיירה, נוספה תדהמה בכפל כפליים, שכאשר ניסיתי להניא אותו, שאין זה מקובל מפני כבוד הרבנות ללכת לבתי האנשים רק לבית הכלה קודם החופה. ולעוד דבר אחד (הוא סיפר מה, רק המספר שסיפר לי שכח פרט זה) הפריך ודחה את דברי כאשר הצביע על נחיצות הביקור וגודל חשיבותו ואמר כך: - [נשמע היטב עמוק עמוק!]

יראה כבוד הרב, אשתו של הבלעכער, אין לה דרך ארץ ממנו, שהרי בעלה אינו אלא הבלעכער של העיירה, בעל מלאכה פשוט מאוד, מתוך כך נוצר מצב שהשלום בית שם החל להיות רופף, וככל שהזמן חולף, שלום הבית רק הולך ומסתבך יותר ויותר.

על כן, בהזדמנות זו כאשר נהיה חולה (ומי יודע אם אין זה בגין שברון לבו ג"כ) אם כעת נלך שנינו לבקרו, יהיה מזה כמובן רעש שהרב חרג ממנהג הרבנות ובא לבקרו - ויהיה לאשתו כבוד גדול שבא הרב לכבוד בעלה, ואז אולי יהיה לה דרך ארץ ממנו וה"שלום בית" שם יושב על כנו!

ואני, סיים - בעל נזר הקודש את סיפורו, מול התדהמה על עמקות באהבת הבריות וכי יכולתי לסרב? כשם שכופפתי קומתי לפניו בלימוד, כך כמובן מאילוי שנשברה קומתי ונמסה תחתיו בבני"א לחברו - - והלכנו לבקר כדרישותו.

וכשם שראה נכוחה בכל סוגיא, כך גם כאן ראייתו הוכחה... למחרת הביקור, רעשה וגעשה כל העיר ויהיה הדבר לפלא, וכמובן שאשתו לא גמרה לשוחח ולפטפט על הביקור היוצא דופן.

ומני אז השתנה שם כל ה"שלום בית" והיה ניתן להבחין איך שהשלום בית הושב על כנו! סיים בעל נזר הקודש את סיפורו הנורא והנפלא.

ואנחנו למדים מכך, ומתבוננים מכך, שכזו הבחנה והתעניינות בשלום הזולת אין ולא נמצא אצל אף אדם פשוט! ולמה? כי קודם כל צריך להיות חזו"א, בבבא קמא, וביבמות, ואח"כ ממילא ככל שאדם גדול בתורה כך גדול ממולו ונהיה - חזו"א - במידות!

וכך גם כעבור עוד כמה צעדים, ועדיין הייתה מרחוק שוב ניחמה אותנו ברוך ובנעימות, זה לא נורא זה לא נורא, ה' יעזור...

אבל כשהתקרבו אליה יותר וכבר החלה לחשוש שאולי הילד הפצוע הוא נכדה... עדיין ניחמה זה לא נורא ה' יעזור. אבל כבר ניחמה בקול רפה, כשחלפנו ממש על פניה והבחינה שזה הנכד שלה, תיכף ומיד, נתקפה בבהלה, וצעקה בקול רם, מאירקה, מאירקה, מאין מאירקה גיוואלד, גיוואלד! - -

אלא שאז קרה דבר והיפוכו, כאשר שמעו השכנים את זעקות השבר שנשמעו מפיה יצאו כולם מהחלונות וכל הנעימות והרכות ניחמו אותה, זה לא נורא זה לא נורא ה' יעזור - - !!!

אז הבנתי את מה שתמיד הרגשתי. כשה מאירקה שלי צועקים גיוואלד, וכשה מאירקה שלך, זה לא נורא, ה' יעזור...

כשאנחנו נדרשים לשלם כועסים ורוטינים, אבל כשהעובד צריך לקבל, וזה נהיה מאירקה שלו, אנחנו נהיים מתוקים מדבש ונופת צופים, - - "לא נורא", 'מותר' לו קצת להמתין...

הלחיסה - בעת נעילת שער

זהו איפה ה"לא תגזול" ששייך גם שייך לנו, ויתרה מכך מכיון שזה - לצערנו - כל כך שייך לנו, לכן אנחנו כ"כ בורחים מפני הרגשת אשם, עד שאדם לא מוכן בשום אופן לעלות על דעתו שהוא ממש שייך ל"רוב", שעליהם אמרו רובם בגזל, ושפירושו גזל גמור ולא אבק גזל (כמו באבק לשה"ר).

ולכן רק בסוף נעילה לאחר כל ה"רייבין" וכל הגירוד שעושה האדם בלבו מר"ח אלול ועשייתו, וכל היום הקדוש, שם בסוף היום ממש יש סיכוי שנשמע את הכאב הגדול, ושם ולוקחים אותנו חז"ל לפניה, כביכול, וכאילו אומרים לנו בא רגע הצידה ולוחשים באזננו, **תפסיק להיות גנב!** למען נחלל מעושי ידיו - היינו לקיים את ה"לא תעשוק את רעך ולא תגזול!" ובסוף היום הקדוש, אולי יש תקווה שנשמע את אשר פינו דובר - להפסיק לגנוב!

פעם אמר גדול אחד, שהנה חז"ל אומרים לנו רובם בגזל מיעוטים בעריות וכולם באבק לשה"ר, וזה הולך על כלל הציבור, אבל אמר החכם, האדם עולם קטן, ועל כן בתוך העולם הזה שהוא אדם אחד, גם כן יש את הכלל של רובו בגזל וכו', וכלומר: קצת ראיות ומחשבות אסורות, הרבה התנהגות בממון שלא כדין, וכולו במחשבת רע על השני, ה' ישמרנו.

ולאחר שלמדנו והתבוננו כמה קשה הוא עוון הגזל, נבין לעומק את המעשה הבא:

מעשה בחפץ חיים זצוק"ל, שהיה אדם אחד שהידר וקנה אתרוג משובח ויפה בארבעים רובל שזה היה מובן סכום עתק בשביל אתרוג, והרבה כסף כשלעצמו, ובא לפני החפץ חיים להראות לו את האתרוג שיאמר לו מבינות עליו.

והח"ח התחיל ב"מבינות" ראשונה על האתרוג, סובב אותו בידו ושייבא אותו כמש"כ ישבחנו בעיניו, ואמר הא הא יפה מאוד, אבל תיכף המשיך ודיבר לעצמו ואמר "עוד מבינות"... כשהוא לוחש ואומר, אבל מנין יכולים להשיג ארבעים רובל כשרים!?!...

(לב שלום)

ואהבת לרעך כמוך אני ה' (י"ט, י"ח)

מסמיכות הדברים והדגשת התורה של "ואהבת לרעך כמוך", לצד "אני ה'" למדנו כמה וכמה דברים.

ראשית למדנו, שגם בשעה שמתעסקים ב"ואהבת לרעך כמוך", צריך לזכור ש"אני ה'"! וישו דברים שה"אני ה'" אוסר לאהוב ומצווה להתרחק.

ויש דברים ההיפך. שהאדם חושב שאת איש פלוני צריך לשנוא, והתורה מצווה לקרבו. כך נמצא, שאת כל ה"ואהבת לרעך" צריך לשקול בפלס ולמדוד במשקל התורה, כמו בכל איסור והיתר.

דבר נוסף למדנו, שכאשר חוצץ האדם בינו לבין חברו החוצץ גם בינו לבין ה"אני ה'", ויסוד זה שמעתי מגיסי ר' דוד אויערבאך זצ"ל בשם החזו"א שאמר, כי החלוקה של מצוות התורה לשניים, אחד בני"א למקום, והשני בני"א לחברו, איננה חלוקה אמיתית כלל.

כי אין זה אלא סימן להבדיל בין סוגי המצוות, כל אחד להכותיו שלו (כעין הציפי לך ציונים) אבל האמת היא שגם בני"א לחברו בכלל בני"א למקום, ומי שחוצץ בינו לבין חברו חוצץ ממילא בינו לבין הקב"ה!

[ובאר בזה את המשנה שדורש רב"ע את הפסוק "מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו" (וימא פ"ח, מ"ט) שעבירות בני"א לחברו אין יוה"כ מכפר, והרי הפסוק כולל את הכל ב"לפני ה'", והנה לנו שהכל מעכב ב"לפני ה'"]

ודבר שלישי למדנו, שהדרך להגיע לואהבת לרעך כמוך, עוברת דרך המעלות בהשגת "אני ה'", וכלל שאדם גדול יותר ברוחניות, קרי, ב"אני ה'", כך ממילא גודל יותר בואהבת לרעך כמוך!

וגם יסוד זה למדנו מן החזו"א, - לא מאימרותיו, אלא מפועליו - היינו מתוך מעשה נורא ששמענו על החזו"א. את המעשה העמוק והנורא, שהוא בבחינת ספר חזו"א על סדר בני"א לחברו, שמעתי מהגרי"י קמינצקי זצ"ל, ששמע

נגשתי אל מחלק המזון, והתעניינתי: "מה תעשה עם חמש זוגות מכנסיים?"
"אה, אתה יודע? הוא סיפר לך? אני צריך סחבות לעבודה במטבח. ללפף את
ידיהן הדלי, ולשאת תבניות רותחות".

"ובמה שילמת לו?" "הוא ביקש, שכאשר אני מחלק את המרק אתן לו מן
הקובעת שבתחתית הסיר, פון די גידעכט, מהשכבה הסמיכה של הירקות,
ולא מהנוזל הדליל מלמעלה".

ושאלה אחרונה: "המכנסיים עוד שלמים, או שכבר הפכת אותם לסחבות?"
קרעם מיד, את הנעשה אין להשיב.
נותר רק לברר דבר אחד.

עמדת בצד התור – אנו לא התגעלנו במרק הפיגולים, אכלנו רק לחם וירקות.
עמדתי ועקבתי אחר חלוקת המרק, לראות עבור מי ישקיע המחלק את
המצקת בתחתית הסיר הענק, וידלה משם את הקובעת הסמיכה.

הם עברו לפני אחד אחד והגישו את הפנכה שהתמלאה במרק הדליל. הגיע
אחד וזכה ליחס מועדף. היה זה שר המשפטים לשעבר.

נגשתי אל שר החינוך ואמרתי: "אל תשאל אותי כיצד נודע לי, ואל תערב אותי
בדבר. ביקשת שאברר, ובררתי. הגנב הוא חברך, שר המשפטים, ואת הנעשה
אין להשיב".

היה בהלם: "הבה לי עצה מה אעשה". הנה לכם קידוש שם שמים. שר בכיר
בממשלת ליטא פונה אל בן ישיבה צעיר שיגלה את הגנב ושיעוץ לו עצה.
אמרתי: "תפנה אליו, ותאשים אותו בגניבה".

"הוא יכחיש, ישתולל, יאמר שזו עלילה". אמרתי: "אין בעיה. תציע לו שיבוא
איתך למטבח, ותראה לו שם את קרעי מכנסיו המשמשים כמטליות וסחבות.
זה יסכור את פיו, יבין שהכל התגלה".

"אבוי", קונן, "במה אצא לעבודה".

אי אפשר היה לקנוס את שר המשפטים להעביר אליו בתמורה את מכנסיו.
שר החינוך הוא אדם ענק, ושר המשפטים נמוך וצנום.

אמרתי: "לכשיודה בדבר, תציע לו לשמור על כבודו. בואו אלי לבוררות, בלי
שאישי ידע".

בתוך שעה התייצבו. שר החינוך אומלל וזועם, ושר המשפטים נבוך ודואג.

"מה העניין?" שאלתי כאילו איני יודע.

"חשפתי את הגנב", הודיע שר החינוך.

כל הכבוד.

"זה הוא".

"שר המשפטים של האומה הליטאית?!" השתאיתי. "לא יתכן!"

אבל עיני המושפלות הכריזו על הודאה באשמה. המציאות עולה על כל
דמיון. "איך תסביר זאת", שאלתי. "אני רעב", אמר בעגמומיות. היום שבע
לראשונה מן המרק... "אמור לי. אתה משפטן בהשכלתך, נכון?" אישר בניע
ראש. "הייתי שר המשפטים. אילו נתפס קבצן בגניבת אוכל הובא למשפט,
האם זה היה תירוץ?" מסכן, הניע ראשו בשלילה.

"באתם לפני שאפסוק ביניכם. אתם מאמינים בתנ"ך", אכן כן. "ובכן, כתוב
מפורש הוא, בספר משלי (ו, ל-לא): לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי
ירעב", עיני שר המשפטים אורו. "ונמצא ישלם שבעתיים, את כל הון ביתו
ישלם". עיניו שבו וכבו. ותודה לרבינו יונה שהביא פסוק זה בשערי תשובה (ג,
ו).

סוף דבר, פסקתי ששר המשפטים יורה לעובד המטבח שאת קובעת המרק
יתן לשר החינוך, כדי שלא יצא חוטא נשכר.

שר החינוך הלך, מרוצה, ואני אמרתי לשר המשפטים: "ראה, אמש נזקקת
לשאלו מדוע בני הישיבה עובדים מעל לכוחות, עומדים בשרשרת ומעבירים
במהירות בולי עץ מיד ליד, בלי הפוגה, במקום לקחת בול עץ ולטייל איתו
לעגלה ולחזור מעדנות. עניתי שאנו מתאמצים עבור אמא רוסיה. שטויות
והבלים. אין היא אפילו אם חורגת. הסיבה האמיתית לכך, שהיה זה יום
השבת, ואסור לנו לשאת בו משא מעבר לארבעה צעדים, לכן עמדנו במקומו
והעברנו מיד ליד. למרות שעמלנו בכך שבעתיים, אבל אנו מוסרים נפש למען
עקרונותינו.

אתה רעב? המרק אינו משיב דיו, וגנבת כדי שיעלו עבורך מן הקובעת?! הלא
אנו מתנזרים ממנו כליל, משום שאינו כשר! אדם נבחן בהקרבתו למען
עקרונותיו – מחזה נאה היה זה. בן ישיבה שבקושי מלאו לו עשרים מצליף
בלשונו בשר המשפטים. – ואני שואל אותך, ענה לי. חונכת על עקרונות
וחינכת עליהם. עמדת בראש מערכת אכיפת החוק, הבאת גנבים למשפט
וענישתם. ואתה, גונב?" ושר המשפטים הליטאי משך בכתפיו באדישות:
"איני מבין", ענה "וכי מורה להנדסה צריך להיות משולש או טרפז? האם
פרופסור לרפואה חייב להיות בריא? אני מלמד עקרונות ועומד בראש מערכת
המשפט, כי זה מעמדי ובכך התמחותי, אבל במה זה מחייב אותי!"

באותו רגע הבנתי את הפסוק "ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה
אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח, ה). שהתורה תהיה תורת חיים. שהמצוות
יחיבו, שאינן לפיהן!

ורק אצל גדולי ישראל בתורה, יכולים לשמוע גדולה שכזו במידות ג"כ, וכל
אלו שמדברים גבוהה גבוהה על אהבת הבריות ומטיפים מוסר לגדולי התורה,
אינם אלא אהבים את עצמם לאהוב את סביבתם.

כמו שאמרו בעלי המוסר על האומרים 'אני אוהב דגים', שהיינו, אוהב את
עצמי לאכול את הדגים... כך בלי תורה, לא משיג האדם ואפי' לא יודע מהו
אהבת הבריות!

הוא אשר אמרנו שאת ה"ואהבת לרעך כמוך, לא קונים בשוק... מחיכים
ופרישות שלום לכל צד, לא נעשים יהודי טוב בשום דבר וגם לא באהבת
הזולת, ורק דרך ה"אני ה" עולים ל"ואהבת לרעך כמוך", ככל שגדלים בזה כך
גדלים בזה. וככל שמתרחקים מ"אני ה" כך ממילא מתרחקים מאהבת
הבריות, ומתקרבים רק לאהבת עצמו ולשנאת הבריות!...

(לב שלום)

ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (יח, ה)

פירש רש"י: "וחי בהם", לעולם הבא. שאם תאמר בעולם הזה, הוה לא סופו
הוא מת.

דברי רש"י קודש קדשים, אבל בגמרא יומא יש פירוש נוסף, ולרשב"ם ולרבינו
בחי, שבעים פנים לתורה. אענה אף אני חלקי, ואטעימו בסיפור מעשה –

בחורף הנורא בערבות סיביר, הועסקנו בכריתת עצי ענק ב"טיגה" הקפואה.
עצים בני מאות שנים, באחד מהם ספרנו למעלה מאלף וחמש מאות טבעות,
שריד מתקופת האמוראים. גדענו את העצים בידיים קפואות שלפתו מסורי
ענק משני צידי הגזע. פרקי האצבעות, תנוכי האזניים, קצה האף, קפאו ודאבו
עד דמעות. מה שחיימם מעט היתה העבודה המפרכת, ושכבות הבגדים
שלבשנו, כמה חולצות, וכמה זוגות מכנסיים. היתה הפסקת צהריים בת
עשרים דקות בה חילקו פנכות מים ורותחים, לחמם בדפניהם את הידיים
הקפואות ובתכנם את הגרון הצחיח. אבל בני הישיבה ויתרו על המשקה
הנחוץ והתגודדו סביב התפילין היחיד שהיה עמנו שם והניחו בחיפזון, בזה
אחר זה. ברכה, פסוק ראשון של קרי"ש, וחליצה חפזיה.

נצטוונו לבקוע את הגזעים לכפיסים דקים, להבערה. בסיום העבודה היו
פזורות בשטח ערימות ערימות של כפיסי בעירה.

למחרת היום, היה זה בשבת, הביאו עגלות להטעין עליהם את הכפיסים.
העגלות המתינו בפאתי היער, ושתי הקבוצות – אנו והאסירים הליטאיים –
נצטוונו להעמיסן. כשהקומוניסטים השתלטו על ליטא, הגלו את ראשי
מתנגדיהן לסיביר. את השרים הליטאיים, מצביעי הצבא, ותלמידי הישיבות.
מובן שבי"גולאג' התפצלנו לשתי קבוצות די מגובשות. על כולנו הוטלה
המשימה. הליטאים הסתדרו בשורה, כל אחד נטל כמה בולי עץ וטייל עד
העגלות. הטיילם, וצעד מעדנות חזרה. בני הישיבות יצרו שרשרת ארוכה
מהערימה עד לעגלות. הראשון נטל בול עץ ונתן לרעהו, זה העבירו לעומד
בצידו, ובתנאים נטל הראשון בול עץ נוסף, ועוד אחד, ועוד אחד. מזכיר את
תיאור שורות הכהנים מעבירי הביזכים לשפיכת דם הקרבן הפסח ליסוד
המזבח, שבזיכי הזהב והכסף הועברו מיד ליד בחיצים שלוחים. הערימה
הגיעה חיש מהר לחציה, בעוד ערימת הקבוצה הליטאית נותרה כמעט
כשהיתה.

העבודה הקדחתנית שלנו היתה לצנינים בעיניהם. למה אנו עובדים בכזו
תזוית. למה איננו מטיילים כמותם. עוד יכריחו אותם ללמוד מאיתנו ולעשות
כמעשינו.

שר המשפטים הליטאי בכבודו ובעצמו נזעק ורץ אלי: "למה אתם עובדים
בכזו צורה מפרכת, בלי רגע הפוגה?"

מה שנכון נכון, אפילו מפקח העבודה תמה. בא לשמוע את התשובה.

השר הליטאי שלט בשבע עשרה שפות על בורין, אני למדתי רוסית במחנה.
הזדקפתי ועניתי בגאון: "אנחנו פטריסטים, ושמחים לעבוד בשירות אבא
סטאלין ואמא רוסיה. והואיל ומחר שבתון היום הראשון, עובדים אנו היום
בכל המרץ, ומחר ננוח כל היום. אבל, אבקש" – פניתי למנהל העבודה –
"עבודה כפולה, מנת לחם כפולה!"

"דא, חראשו", אישר, וזכינו ל"לחם משנה", פשוטו כמשמעו. שר המשפטים
הליטאי משך בכתפיו, וחזר לקבוצתו.

חזרנו באמת ממוטטים. ישנו כבולי עץ. היינו עלולים להפסיד קריאת שמע
אילמלא העירינו צרחות רמות: "המכנסיים שלי, היכן המכנסיים שלי!"

והקול קולו של שר החינוך. סיפרנו שאמצעי ההגנה מול הקור הנורא היו כמה
שכבות בגדים, אבל בלילה ישנו בחולצה אחת ומכנס אחד. הקיץ שר החינוך
משנתו וגילה שכל מכנסיו נגנבו, פרט לאלו שעליו. עורר מהומה וזכה לאהדה,
הגניבה הנפשעת גונתה בכל פה, אבל איש לא יכול היה להושיעו.

נגש אלי. "יאקוב", אמר, "ליהודים יש שכל. אתה תגלה מי הגנב".

וזה לא היה קשה. היה צורך רק להפעיל את הראש. שהרי "לא עכברא גנב
אלא חורא גנב". למי יכול היה הגנב למסור את הסחורה, שהרי לא היינו בקשר
עם העולם החיצון. ומי היה מסוגל לשלם תמורתה, שהרי מחוסרי כל היינו.
היתה אך ורק אפשרות אחת.

זהו שאמרו שכל האומר שאין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו. כלומר, אם מסתפק הוא בלימוד ובידיעה ואנו מקיים, אין לו אף לא שכר לימוד. מאי טעמא, אמר קרא: "ולמדתם, ועשייתם". כל שישנו בעשייה ישנו בלמידה, וכל שאינו בעשייה אינו בלמידה.

ואמרו על כך בירושלמי שהלומד ואינו מקיים, נוח לו אילו הנפכה שלייתו על פיו [וחנקתו בהיוולדו] ולא יצא לאויר העולם. משום שללמוד בלי לקיים, עבור זה אין צורך להיוולד. שהרי המלאך מלמד את העובר את כל התורה כולה בהיותו במעי אמו.

הוא נולד כדי לחיות בעולם המעשה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" – שלא נהיה כאותו שופט נכרי שסיפרו עליו (מדרש שוח"ט תהלים ט) שדן ביום אחד מכשפים ונואפים ורוצחים למוות, ואמר לסנקליט [יועץ] שלו: שלשתם עשיתי בלילה אחד!

(הגדת)
ואהבת לרעך כמוך אני ה' (יט, יח)

המצוה לאהוב את חבריו קשורה לכך ש- אני ה'! כפי שעולה מן הסיפור הבא: לרבנו בחיי היה ויכוח עם מלך ספרד. מלך ספרד טען: אתם היהודים מדברים תמיד על הגזע היהודי ומשתבחים בכך שאתם שונים מכל העמים, אבל באמת אין הבדל מהותי בין יהודי לגוי. שניהם בני אדם. כל השוני מקורו רק בתורה שאתם מלמדים. באופי של האדם, בתורשה ובנטייתו – כמוני כמוך.

אולם רבנו בחיי השיב לו שהוא טועה. היהודי שונה לגמרי באופיו ובאישיותו מן הגוי, ואין ביניהם שום דמיון.

מלך ספרד עמד על דעתו והבטיח שביום מן הימים הוא יוכיח לרבנו בחיי את צדקת דבריו.

מה עשה? – הלך ללא ידיעת רבנו בחיי למקום שבו היו נשים יולדות, ולקח בכח תינוק יהודי מיד לאחר לידתו. היולדת האומללה ניסתה להתנגד, אולם איש לא שמע לה. המלך שילם לה פיצויים והודיע לה שאין לה שום ברירה אחרת. לאחר מכן הלך לקצה אחר של ממלכתו ולקח משם תינוק גוי בן יומו. לשתי האמהות הוא הודיע שהבנים יגדלו בבית המלך עד הגיעם לגיל עשרים, ובגיל עשרים יורשו לשוב להוריהם. במשך כל התקופה אין להורים שום רשות לראות את הילדים, לטפל בהם או להתקרב אליהם.

הילדים גדלו בבית המלך כתאומים. שניהם אכלו יחד, למדו יחד, למדו לדבר ביחד, ולא היה ניכר ביניהם שום הבדל. איש לא ידע מי מהם הוא יהודי ומיהו הגוי מלבד המלך עצמו, שהכין ברצינות את ההוכחה שהבטיח לרבנו בחיי.

בהגיע הבחורים לגיל שמונה עשרה קרא המלך לרבנו בחיי ואמר לו: "האם אתה זוכר את הויכוח שהיה ביננו לפני שמונה עשרה שנה בענין יהודי וגוי? כעת הגיע יום פקודה. מחר אערוך אסיפה של כל שרי ויועצי, וכל המדענים וחכמי המדינה, אביא לך לשם שני בחורים ועליך יהיה להכריע מי מהם יהודי ומי מהם גוי. יכול אתה לבחון אותם בכל צורה שתמצא לנכון ולעשות להם כל תרגיל שתצצה".

למחרת סיפר המלך את שני הבחורים בתספורת זהה, הלביש אותם באותה תלבושת, כך שהיו נראים כתאומים, והביא אותם לאסיפה. ישבו השנים כחתינים בלי לדעת דבר, וסביבם עמדו כל השרים שגם הם לא ידעו על מה ולמה הוזמנו לכאן.

פתח המלך וסיפר את כל השתלשלות הדברים ואת הויכוח שהיה בינו לבין החכם היהודי, והזמין אותו בחגיגות לגלות מי הוא הבחור היהודי ומיהו הגוי. עמד רבנו בחיי במקומו, קיבל עצמו את האתגר שהוטל עליו, ושאל: "אדוני המלך, האם יש בבית המלך ענבים?"

"ודאי" – השיב לו המלך – "דבר לא חסר בבית המלך!"
עד מהרה הובא בציווי המלך מגש מלא ענבים למאכל. אחד הבחורים הגיש ידו ולקח את אשכול הענבים, והשני הושיט ידו ולקח מן הענבים המופרדים. מיד אמר רבנו בחיי: "היהודי הוא מי שלקח את האשכול, והשני הוא הגוי".
השתומם המלך ושאל: "איך ידעת?"

נענה ואמר לו: "אדוני המלך, היהודי בוחר תמיד במה שיש לו חיבור. יהודי נמשך תמיד אל המקור שבו. כולנו מעולם הנשמות באנו מאותו מקור, וכולנו נמשכים תמיד למקור הזה. לעומת זאת לגוי – לגוי אין מקור. הזוהר הקדוש כותב (בראשית ט') שנשמות הגויים באות מהסטרא אחרא, מהמקום שממנו באות הנפשות של הדובים והאריות, הברדלסים, הנחשים, העקרבים והיתושים. אנחנו באנו ממקור קדוש, מחלק אלו-ה ממעל, ושם יש אחדות וחיבור".

(עפי" דורש לציון)

"לא תקום ולא תיטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה' (יט, יח).

למה? מה השאלה! "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל", לזכך מידותיהם, "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (מכות כג ע"ב). אף בכך ביקש להחליש כח הכעס והרוגז, כמו שכתב הרמב"ם (ח' פרקים פרק ד) ולא זו בלבד שאסר עלינו להזכיר לרענו העוול שעשה לנו (כפירוש רש"י), "אלא ימחה הדר

מליבו ולא יטרנו. שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרהו שמא יבוא לנקום. לפיכך הקפידה התורה על הנטירה עד שימחה הענין מליבו ולא יזכרנו כלל" (רמב"ם הלכות דעות פ"ז ה"ח)! וכן העתיק ה"מגן אברהם" (סימן קנו, והובאו דבריו ב"משנה ברורה" שם ובספר המצוות הקצר) שחובה עלינו למחות הענין מלבנו!

כך, כשיהודי מרע לחברו הגוף כולו מזדעזע, וכמו ששינוי (ויקרא רבה ד, ו): "שה פזורה ישראל" (ירמיהו נ, יז) מה שה הזוהר לוקה בראשו או באחד מאיבריו וכל איבריו מרגישים כך ישראל, אחד חוטא וכולם נענשים. והוסיפו (מכילתא בחדש ב): ואם נהרג אחד מהם כולם מרגישים ומצטערים. אבל אומות העולם אינם כן, אלא אם נהרג אחד מהם כולם שמחים במפלתו.

ודברי הירושלמי מדויקים כל כך בפסוק: "לא תיקום ולא תטור, את בני עמך" שהרי עם אחד אתם, כגוף אחד, "ואהבת לרעך כמוך, אני ה'", ורצונכם לעשות לי נחת רוח. וכשאדם מישראל מצטער שכינה מה אומרת כביכול, קלני [נוטריקון]: קל איני. כלומר כובד איברים וכאבן [מראשי קלני מזרועי] (סנהדרין פ"ו מ"ה), וכעין שאמרה רבקה אם יעקב ועשו "למה אשכל גם שניכם יום אחד" (בראשית כז, מה).

כזו צריכה להיות ההרגשה. אמת, נעשתה לי עוולה, וחברי ציערני וציער את השכינה. את הורינו, כביכול: "אבי זה הקדוש ברוך הוא, ואמו זו כנסת ישראל" (ברכות לה ע"ב). ואם אנקום ואטור, אכאיב בכפליים. נסיח דעת, שלא לצערם!

באספקלריה זו, נתבונן בסיפור הידוע –

הגאון רבי שמשון ורטהיימר מוינה, מקורב למלכות היה. יום אחד אמר לו המלך: "נלאיתי שאת את הסתת הכמרים על שאתם מתגאים ואומרים: "אתה בחרתנו מכל העמים". במה נעלים אתם מאתנו. יודע אני כך שחכם מופלג אתה, סכור את פיהם!"

"כדברך, אדוני המלך. קבע להם מועד מחר, בעשר בבוקר. כאן, בארמון".

למחרת התייצבו כל הכמרים המסיתים, להוטים לדעת מה תהיה ההוכחה הניצחת. רבי שמשון ביקש שכולם יבואו עמו לטרקלין האוכל. שולחן ארוך ערוך היה לסעודה. פנה רבי שמשון לשלישו של המלך, וביקש שיביא מהרחוב שלושים נכרים מהעוברים ושבים. הובאו, ונצטוו לתפוס את מקומם. חמישה עשר מכל עבר של השלחן. והכמרים רואים ותמהים.

להוראת רבי שמשון הופיעו המלצרים, ובידם כלים מוזרים שיצרו לפי הוראת רבי שמשון: מזלגות ארוכים כשתי אמות. בראשם, מקום הפיתה. בסופם, קלשון השנים. ובאמצע מריחת זפת. הניחו מזלג ליד כל סועד.

אמר רבי שמשון: "חמש דקות לרשותכם. אין לאכול אלא במזלגות, ואין להחזיק אלא בראשם. לתאבון!"

תמהו האנשים, תמהו הכמרים, ותמה גם המלך. נטלו הסועדים את המזלגות בראשם, תחבו בהם מן המאכלים, וניסו להגיעם לפיהם. אך ארוכים היו, וככל שהתפתלו, הורידו ידיהם והגביהו צוארם ועיקמו פיותיהם, לא הצליחו. נראו כה מגוחכים, ונואשו. זמנם עבר, ויצאו מדוכדכים.

מיד באו המלצרים, והביאו מנות כשרות למהדרין. השליש נשלח להביא שלושים איש מרחוב היהודים. הגיעו נפעמים וברכו את ברכת המלך: "שנתן מכבודו לבשר ודם". הוצבו זה לעומת זה, ורבי שמשון חזר על ההוראות. מיד אחז כל אחד מהם בראש מזלגו, נעצו במנתו והאכילו בו את היהודי העומד מולו –

"רואים אתם" אמר רבי שמשון, "מי כעמך ישראל, גוי אחד בארץ!"

סיפור יפה, ולא מובן. וכי בכך הוכיח יחודיות עם ישראל, אתמהא!

הוא היה מובן, אילו היו כולם מקבלים מזלגות רגילים, והגויים היו מתנפלים ובלוסים, והיהודים היו גוחנים ומאכילים איש את רעהו, ניחא

אבל הלא כולנו יודעים, שאילו היו המזלגות רגילים היה כל אחד משביע רעבונו. וכאן, שהיו ארוכים ונבצר מהם לאכול בהם, היו הגויים נבוכים ולא מצאו עצה, והיהודים מצאו תחבולה. האכילו איש את שכנגדו. מה זה מוכיח? שהם מתוחכמים יותר, מאלתרים פתרון. אכן, "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (דברים ד, ו). אבל מה לזה ול"אתה בחרתנו"?

והתשובה, נפלאה –

כשיש מזלגות קטנים, רגילים, עסוק כל יהודי בעצמו, חש ברעבונו ואוכל להשקטו. כשיש מזלגות ארוכים והוא חסר אונים, נושא הוא עיניים ורואה את חברו מולו, עומד גם הוא נבוך. ואז מתעוררת בו ההכרה ששניהם יהודים, אב אחד לכולנו, ושנינו באותה צרה, ואז פועלים הם בשיתוף פעולה, כשתי ידיים של גוף אחד, ומאכילים איש את רעהו אהדדי, "כאיש אחד בלב אחד".

ואכן, חבל שהכרה זו מתעוררת רק בחוסר אונים, רק כשיש מזלגות ארוכים. האכל אותי ואכילך.

הכרה זו חייבת להתעורר גם כשיש סכינים ארוכות: דקרת אותי, ולא אדקור אותך!

(הגדת)

מספרת הגמרא (מסכת שבת קכ"ז, ב) :

אדם אחד היה גר בגליל, הוא חיפש עבודה ומצא עבודה בדרום, אצל חקלאי, שהייתה לו חווה בדרום. הוא קבע איתו מחיר - 6000 ₪ בחודש נטו.

אמר - אני יעבוד אצלך כמה חודשים ואז אני אלך הביתה.

אותו בן -אדם התחיל לעבוד, הגיע חודש ראשון, בעל הבית בא לשלם לו משכורת, אומר לו העובד - אין לי איפה לשים את זה. מה אני ישים את זה בצריף?! תעשה טובה, תשמור לי את זה - תשים את זה באיזה תוכנית חיסכון - 'הכוח לחוסך', 'הכוח לייש' ובתום תקופת החיסכון, אני ייקח הכסף.

עבד שנה, יש לו כבר בחשבון יתרת זכות 72,000 ₪. הוא לא מוציא גרוש, הוא אוכל על חשבון בעל הבית, ישן על חשבון בעל הבית...

עובד עוד שנה, יש לו כבר בחשבון 144,000 ₪.

עובד עוד שנה, יש לו כבר בחשבון 216,000 ₪, ב"ה.

אחרי שלוש שנים, הוא פונה לבעל הבית שלו, ואומר לו - אדוני ייקר, אני רוצה לחזור הביתה. שלוש שנים לא ראיתי את אשתי והילדים, אני רוצה לחזור הביתה. תוציא לי בבקשה את הכסף, ואלך עם זה הביתה.

אומר לו בעל הבית - אני מצטער מאוד, אבל יתרתך בחשבון, היא 0. אין כסף בחשבון.

מה זאת אומרת אין כסף בחשבון???

אין כסף.

טוב. הוא לא שואל שאלות איפה הכסף.

אין כסף, אז אין. ב"ה יש חליפי כסף, אני עובד כאן כבר שלוש שנים, יש לך כאן ב"ה 10,000 ראשי בקר, תן לי בבקשה עשרה ראשי בקר, אני אמכור אותם כל ראש ב-10,000 ₪, לפני יום כיפור, ואחרי זה אני יבוא וייקח עוד עשרה פרות, אבל כרגע, שיהיה לי קצת כסף לחגים.

אבל אין לי פרות...

טוב, אין לך פרות, לפחות תן לי קרקע. יש לך 5000 דונם שאתה מגדל בו תבואה, תן לי שתי דונם, אני אמכור כל דונם ב-25,000\$, שיהיה לי קצת כסף.

אין לי קרקע...

אתה יודע מה, אם אין לך קרקע, תן פירות לפחות. ב"ה היום קטפו 2 טון אפרסק, תן לי 200 ק"ג, אני אמכור את זה ב-10 שקל קילו.

אין לי אפרסקים...

אתה יודע מה, אין לך אפרסקים, תן לי לפחות את הכרים והכסתות שישנתי עליהם, אני אמכור את זה בחוץ באלף שקל, יהיה לי עם מה לחזור לגליל.

אין לי כרים וכסתות...

הלך לביתו בפחי נפש.

רבתי, הבן-אדם הזה היה עובד, לא מוציא שום מילה.

תדמינו לעצמכם, כל אחד מעצמו, מה הוא היה עושה אחרי שלוש שנות עבודה, הוא בא לבעל הבית ומבקש הכסף, אומר לו בעל הבית - אדוני, אין כסף! מה הוא היה עושה... אני לא רוצה לבקש ממכם תשובות, כי אני לא רוצה לסחוט ממכם תשובות שליליות

"הייתי חונק אותו" (מישהו מהקהל)

זה מה שאומרים בראש השנה - 'ימי בחניקה'...

זהו זה, הוא חרץ את דינו, אין לו שום צ'אנס לצאת משם.

תארו לעצמכם, בן-אדם כזה חוזר הביתה, אחרי שלוש שנים, הילדים יודעים שהוא עומד להגיע, כי הוא שלח מכתב הביתה, שהוא יגיע לסוכות בע"ה.

הילדים שמים לו שלטים 'ברוך הבא אבא'.

איך שהוא מגיע, כולם קופצים עליו, מתחילים למשש לו את הכיסים, וחוזן מקיסמי שייניים אין לו שום דבר אבא מה הבאת???

לא הבאתי, אבל זה יבוא עוד כמה ימים, זה תקוע בדרך, יהיה בסדר.

אומרת הגמרא - לאחר הרגל, בעל הבית הלך לבנק, הוציא הכסף 216,000 ₪, שם את זה בשקית, ולקח משו"ג 'חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו. דופק בדלת, ניכנס פנימה...

שלום עליכם.

ברוך הבא.

יושבים, ואוכלים ושותים... "דבר ראשון, קח מה שמגיע לך, יש לך כאן 216,000 ₪ וחוזן מזה, הבאתי לך שלושה משאות - אחד של מאכל, אחד של משתה, אחד של מיני מגדים, זה מה שנקרא 'מענקים'..."

יושבים בחוץ, שואל אותו בעל הבית שלו - תגיד, כשביקשת את הכסף ואמרתי לך 'אין לי', מה עבר לך בראש?

אמרתי שמא פרקמטיא בזול נודמנה לך ולקחת בהן - חשבתי אולי בא אליך מישהו, ואמר לך - תשמע, יש עכשיו למכירה מטעם המכס, מוכרים 1000 מצלמות שהבריחו אותם, במקום 2000 ₪ מצלמה, 1000 ₪. אז קניתי בכסף הזה.

תגיד לי, בשעה שביקשת ממני בהמות, ואמרתי לך 'אין לי', במה חשדתי?

אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים - אולי השכרת את הבהמות...

בשעה שביקשת קרקע, ואמרתי לך 'אין לי קרקע', במה חשדתי?

אמרתי שמא מוחכרת ביד אחרים, ביקשת פירות, ואמרתי לך 'אין לי', במה חשדתי?

אמרתי שמא אין מעושרות - אמרתי אולי זה לא מעושר, ואתה לא רוצה להוציא מתחת היד שלך, דבר שאינו מעושר.

ובשעה שביקשת כרים וכסתות, ואמרתי לך 'אין לי', במה חשדתי?

אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים - אמרתי, אם אתה לא נותן כרים וכסתות, יכל להיות רק דבר אחד - יכל להיות שבראש השנה צעקת ואמרת 'תשובה וצדקה וצעקה מעבירים את רוע הגזירה' - ריבוננו של עולם, אם צדקה מעבירה את רוע הגזירה, כל הכסף שלי לקופת העיר!

אז היות ונתת את כל הכסף שלך, לקופת העיר, לכן אין לך כאן, כרים וכסתות. אומר לו בעל הבית שלו - העבודה כך היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל נדרי, ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידין אותך לזכות.

מי אלה היו האנשים?

הגמרא לא מספרת, אבל בשאלות, כתוב מיהו היה:

האדם שגר בגליל וירד לדרום, הוא ר' עקיבא, והאדם שגר בדרום והעסיק אותו, היה ר' אליעזר בן הורקנוס. כך כתוב בשאלות.

אומרים חז"ל - זה ר' עקיבא בתור עם הארץ!!! עבר את הניסיון, של אהבת הבריות, לראות את הכל בטוב, זה ר' עקיבא!

רבתי, רחל לוקחת את ר' עקיבא... מתחתנת איתו, זה כבר נישואין שניים.

ר' עקיבא מתחתן עם רחל... הוא לא יודע א-ב... כלבא שבנע זורק את רחל מהבית... איפה הם הולכים לגור?

לא בחריש ולא בקציר... בתוך דיר של בהמות! וישנים על קש...

מספרת הגמרא, שיום אחד דופק בן-אדם בדלת - "ערב טוב, אולי יש לכם קש לתת לי?"

"למה אתה צריך קש?"

"נולד לי בן במזל טוב, ואין לי איפה להשכיב אותו" הולך ר' עקיבא, ונותן לו את הקש...

עד כאן דברי הגמרא.

רבתי, כל אחד שקורא את הגמרא הזאת, שואל את עצמו - איזה בן-אדם, הולך לדפוק בדלת של דיר?

אתה מגיע לדיר, אתה בכלל לא דופק... מי גר שם בכלל!?

ר' עקיבא לא שואל אותו בכלל "איך ידעת שגרים פה".

כותב התוספות במקום - אותו האיש היה אליהו הנביא.

רבתי, אליהו הנביא בא, ודופק בדלת... מבקש מר' עקיבא את מה?

את טיפת הקש האחרונה שיש לו בבית!

אליהו הנביא, הוא המלאך שגואל, הוא המלאך שנותן! הוא לא המלאך שלוקח!

הוא נותן חיים, והוא נותן ישועה... הוא אף פעם לא לוקח שום דבר!

יש לו טיפת קש... גם את זה אתה לוקח לו???

שמעתי מרבתי תשובה נפלאה - אליהו הנביא לא בא לקחת.

אליהו הנביא בא לתת - הוא בא לתת לר' עקיבא להיות, אבי התורה שבעל-פה!

אם תיתן לי את טיפת הקש האחרון שלך, אני אתן לך להיות ר' עקיבא!

זה ר' עקיבא... ר' עקיבא היה סמל, לפני שהוא נבחן... זה היה במבחן שלו, לאהבת הבריות.

רבתי, בחר בו הקב"ה, להיות אבי התורה שבעל-פה... הוא כבר אמר למשה רבינו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.

אומר ר' עקיבא במדרש {קהלת רבה פרשה יא, אות ו} - אמר להם, הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן, מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה.

זוהי מידתו של ר' עקיבא, לתת את כל מה שיש לך לזולת!

אומרים רבותינו - תלמידי ר' עקיבא, נפטרו במשך שלושים ושתים יום, השאלה מאיפה מתחילים לחשב... למה שלושים ושתים יום?

אומר המהר"ל - כי כבוד בגימטריה 23.

הם לא נהגו כבוד זה בזה, לכן במשך שלושים ושתים ימים, הם מתו.

אומרים תלמידי ר' ישראל סלנטר - העבודה שלנו בימים האלה, שבין פסח לעצרת, זו ההכנה לקראת קבלת התורה איך מתכוננים לקראת קבלת התורה???

לקבלת התורה מתכוננים, ע"י קניין של מ"ח קנייני תורה, שמביאה המשנה באבות. היום ה - ל"ב, זה אהבת הבריות ביום הל"ט, עושים חזרה על כל הקניינים שהתורה נקנית בהם, לקראת קבלת התורה.

רבתי, עכשיו נוכל להבין את ההתעניינות של ר' יהודה ב"ר אילעאי, במעשה של ר' יהודה בן נחמיה:

אומרת הגמרא {מסכת סנהדרין כ, א} - מאי דכתיב {משלי לא-ל} שקר החן והבל היופי ... שקר החן זה דורו של משה ויהושע והבל היופי זה דורו של חזקיה יראת ה' היא תהלה זה דורו של ר' יהודה ברבי אילעאי אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה.

שואל ר' חיים שמולביץ' - אם זו שמיכה של עשר מטר, אז יכולים עכשיו להתכסות עשרה... אז מה החידוש?

ואומר - לא, זו היתה שמיכה של אדם אחד, ורק אחד היה יכל להתכסות. אז איך יכלו להתכסות שישה?

אומר ר' חיים שמולביץ' - ינק'ל הגיע לחדר ואמר "אני לא צריך שמיכה, אני ברוך ה', יש לי מה שיחמם אותי מבפנים ... מויש'ה מגיע אח"כ, הוא כזה רזה, שתהיה לו השמיכה" מויש'ה הרזה מגיע ... "אני לא צריך שמיכה... שיצחק יתכסה..." כל אחד דאג, שהשני יהיה מכוסה!

זה דורו של ר' יהודה ברבי אילעאי - אהבת הבריות!

ר' יהודה ברבי אילעאי הלך להתעניין - תגיד, מה קורה עם אותו אחד, שחיך על ר' טרפון?

למה הוא הלך להתעניין???

כי בדורו של ר' יהודה ברבי אילעאי, היו מתכסים ששה בטלית אחת! אמרו לו - נפטר והלך לו ... מתי???

בין פסח לעצרת ... אלו הימים של קניין תורה, שכל אחד צריך לעבוד על קניין תורה!

רבתי, שלא תחשבו שזה קל ... להסתכל על השני בעין טובה, זה לא קל. אדם בטבעו, אוהב לראות הכל שחור ... אבל חז"ל מלמדים אותנו - והיו דן את כל האדם לכף זכות.

אמר הפני מנחם מגור - למה חז"ל אומרים לנו לכף זכות? למה הכל עם כפיות?

ומתריך - אל תחשוב שהכוונה היא לכלי אוכל, אלא הכוונה היא לכף נעליים.

מה קורה לנעל, שלא נכנסת לרגל?!

לוקחים כף נעליים, ודוחפים בכוח...

אמר הפני מנחם - לדון את השני לכף זכות, לא תמיד הולך ... צריכים לפעמים לדחוף בכוח!

לראות בן אדם על מרזב בשתיים בליה, עם לום ומברג וכובע גרב, וגם עם אקדח שלוף ... מה זה???

הוא בטח עושה שילוח הקן!

לדון לכף זכות, אתה צריך להיות עם הרבה 'כפי נעליים'!

אני לא אומר שאדם על המרזב, במצב הזה, צריך לדון לכף זכות אני רק מביא דוגמא קיצונית...

אלא מה, לדון לכף זכות, אתה צריך כוחות מיוחדים! מי עושה את זה???

לר' עקיבא יש עיניים כאלה! עוד בתור עם הארץ! הכל הוא למד לכף זכות!

רבתי, אתם יודעים מה הגדולה של ר' עקיבא? שימו לב... מה אתם הייתם עושים, אם בן -אדם היה מגיע אליכם הביתה, לאחר שלוש שנים, ולא שילם לכם משכורת?

אומרת הגמרא - הם אכלו, ושתו ורק אחרי זה הוא שאל אותך "תגיד, ומה היה?"

בן אדם כזה, סופק לך בדלת ... אתה מסתכל בעינית של הדלת ואומר "זה הוא!? שידפוק עד מחר"

ר' עקיבא פותח את הדלת ... אוכלים ושותים ומדברים בחיך ובשמחה, ורק אחרי זה הוא שואל אותך "תגיד, מה חשבת" ר' עקיבא לא שומר טינה ... העין שלו היא עין טובה! הכל הוא רואה בטוב! המהות שלו היא טובה!

אומרים חז"ל - לב טוב, זו המידה של מ"ח קנייני תורה.

הקניינים האלה, של מידות טובות, הם ההכנה של בין פסח לעצרת!

אם ככה, למדנו מכאן יסוד נפלא ביותר שמלמדים אותנו רבתינו - לפני שהקב"ה נותן תורה, הוא בודק את האדם בבדיקות, שהקב"ה מחליט לבדוק.

אחד הוא בודק אותך, ב'נושא בעול עם חברו' ... את השני הוא בודק ב'האומר דבר בשם אומרו' ... השלישי בענין של 'אהבת הבריות' ... את ר' עקיבא ב'לדון לכף זכות' ...

כותב ר' אהרון קוטלר בשני מקומות בספרו - דע לך, שתלמידי ר' עקיבא, היו אמורים להיות אלה, שיעבירו את התורה, מר' עקיבא לדורות הבאים.

עשרים וארבע אלף תנאים, שנסתלקו מן העולם, היו אמורים להיות נותני התורה לדור הבא.

לקח אותם הקב"ה, למה?

משום שלא נהגו כבוד זה בזה... אומר ר' עקיבא - מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה.

תלמידים שחסר בהם את הקניינים של תורה, אומר ר' אהרון קוטלר - אומר הקב"ה - הם לא יכולים להיות נותני התורה לדור הבא.

ר' עקיבא קיבל תורה מפי הקב"ה, והיה צריך להעביר את זה לתלמידים הבאים, אבל אמר הקב"ה - התלמידים האלה לא יכולים להיות נותני התורה לדור הבא...

אם ככה, העמיד חמישה תלמידים, שמהם יצאה כל התורה - סתם מתני"ר 'מאיר סתם וטוספתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר' עקיבא!

אם ככה, נוכל להבין טוב מאוד - מה קשורה פרשת קדושים, לך - דבר אל כל עדת ישראל?

מספרת הגמרא {מסכת שבת לא, א} - מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה - בשפת התורה, בפרשת השבוע - ואהבת לרעך כמוך, אמר ר' עקיבא, זה כלל גדול בתורה!

רוב גופי תורה נמצאים כאן, אמר הלל הזקן לאותו גוי ... אתה רוצה להתגייר?!

דע לך, ואהבת לרעך כמוך!

זו המידה המרכזית, שבאותו רגע שיש לך את המידה הזאת, אתה יכל לקיים את כל התורה כולה!

אם ככה, למדנו כאן את הענין של עין טובה ... אמר ר' עקיבא לתלמידיו - אתם, אל תנהגו כמו התלמידים הקודמים ... הם, עיניהם היתה צרה זו לזו בתורה, אתם תבחרו בעין הטובה.

(הרב ברוך רוזנבלום)

בדרך הדורש

שאלו המלאכים ולמה קרעת הים לישראל ודו"ק: (מדרש במדבר כ"ב) (מדרש יונתן)

במדבר כ"ב שראה איוב מיתת שני בני אהרן אמר אף לזאת יחרד לבי

ושמעתי משם רבני אשכנז דאיוב היה מיועצי פרעה כשאמר הבה נתחכמה לו שתק והוא סבר דשתיקה לאו כלום היא וכשראה דשני בני אהרן נדבב אמר לאביהוא מתי ימותו שני יקנים הללו ואביהוא שתק ומתו שניהם ש"מ דעל השתיקה לבד נענש ולזה אמר אף לזאת יחרד לבי עכ"ד.

(חומת אנך)

ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם.

צריך טעם למה כתיב נתת פנים בדם טפי מבשאר מצות שאינם מחויב ע"ז ומ"ש בדם, ונ"ל הקב"ה נושא פנים לישראל הואיל ומדקדקים עד כזית ועד כביצה היינו

אחרי מות שני בני אהרן (כח כא)

במדרש כשמתו בני אהרן אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה למה קרעת את הים לפני ישראל

ותמוה, ולתריך נקדים דאיתא במפורשים בני אהרן מתו בשביל חטא אהרן שעשה העגל אבל קשה הלא יש לאהרן תירוץ על חטא העגל מפני ששחטו חור לפניו כדאיתא בגמ' אלא צ"ל דאונס אינו מועיל אפילו שאהרן הי' אונס מ"מ חטא,

איתא במדרש בשעת קריעת ים סוף אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז מה נשתנו אלו מאלו והשיב להם הקב"ה שאנוסין היו

והשתא אתי שפיר בשעה שמתו נדב ואביהוא משום חטא אהרן בעגל וא"כ מוכח שאונס אינו מועיל ולכך

(חתם סופר - תורת משה)

פנים לישראל הואיל ומדקדקים עד כזית ועד כביצה היינו